



Farzaneh Doulatabadi, *Kaşkay Türklerinin Edebiyatı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2017, 398 s. (ISBN: 978-975-16-3414-6).

İranda Şiraz çevresinde aşiretler halinde göçebe olarak yaşayan, gelenek ve göreneklerine bağlı, kendilerini Türk adıyla ifade eden Kaşkay Türklerinin geçmişlerine ait yazılı belgelere ulaşamamıştır. İran İslam Cumhuriyeti'nin egemenliği altında yaşayan bu küçük Türk halkının yazılı edebiyat malzemesi de günümüze sınırlı olarak ulaşabilmiştir. Yazılı edebiyata karşılık, sözlü edebiyat ve aşıklık geleneği oldukça güçlüdür. Sözlü edebiyat malzemesine ise saha araştırmasıyla ulaşılmıştır. Günümüzde Kaşkaylar yazılı ürünlerini Fars alfabesiyle yayımlamaktadır.

Farzaneh Doulatabadi'nin *Kaşkay Türklerinin Edebiyatı* adlı eserinde İranda göçebe olarak yaşayan Kaşkay Türklerinin edebiyatı ele alınmış, sözlü ve yazılı ürünlerinden örnekler verilmiştir. Eser; "İçindekiler", "Önsöz", "Çeviri Yazı İşaretleri", "I. Giriş", "II. Kaşkay Edebiyatı", "III. Geçmişten Günümüze Kaşkay Şair, Yazar ve Araştırmacıları", "V. Kaşkay Türklerinde Tarihçilik ve Menuçehr Kinayı", "VI. Kaşkay Türklerinde Eğitim Meselesi ve Muhammed Behmenbeygi", "Kaynaklar", "Sözlük" ve "Ekler" bölümlerinden oluşmaktadır. Eserin "Ön Söz" ve "Giriş" bölümleri Dilek Erenoğlu Ataizi'nin *Kaşkay Türklerinin Dili* (Ankara 2017) adlı eseriyle ortaktır.

Dilek Erenoğlu Ataizi ile Farzaneh Doulatabadi tarafından hazırlanan "Ön Söz" (s. 9-10)'de İranda Kaşkay Türklerinin dili ve kültürü ile Kaşkay Türklerinin edebi ürünlerinin ortaya çıkarılması için yapılan saha araştırması hakkında kısaca bilgi verilmektedir.

Eserin "I. Giriş" bölümü (s. 13-52) "A – İran Türkleri" (s. 13-22), "B – Coğrafya ve Dil Açısından İran Türkleri" (s. 22-27), "C – Kaşkay Türkleri" (s. 27-47) ve "D – Kaşkay Türklerinin Dili" (s. 47-52) başlıklarından oluşmaktadır. "D – Kaşkay Türklerinin Dili" bölümünde yer alan "Kaşkay Türkçesi" alt başlıklı bölümde (s. 49-52) Kaşkay Türkçesinin şive tasniflerindeki yeri hakkında bilgi verilmiştir.

Eserin "II. Kaşkay Edebiyatı" bölümünde (s. 54-141) yer alan "A – Kaşkay Şiiri ve Müziği" bölümünde (s. 54-58) Kaşkay müziğinin genel özellikleri, çalgı aletleri, aşıklık geleneği ve Kaşkay müziği ile şiirinin ilişkisine değinilmiştir. "B – Kaşkay Edebiyatında Nazım" bölümünde (s. 59-104) *koşma*, *geraylı*, *asanak*, *şahhatayi*, *Kaşkay şiirinde serbest nazım biçimleri*, *divan şiiri özellikleri taşıyan Kaşkay şiiri nazım biçimleri*; *hiciv*, *hezel*, *mersiye/ağıt*, *gelinbaşı*, *ninni* ve *bilmeceler* nazım türleri örnekleri bulunmaktadır. Kaşkay şiirinin temaları vatan, göç, direniş ve aşk olmak üzere dört temel başlıkta toplanmıştır. Şiirlerde ferdi ve toplumsal duygular işlenmiştir. Kaşkay

halkının göçebe yaşam tarzının izlerini, sosyal ve siyasi mücadelelerini, ayrıca ağaç, dağ, gurbet, ayrılık ve özlem temalarını da şiirlerde görmek mümkündür. “C – Kaşkay Edebiyatında Düzyazı (Hikâye ve Roman)” bölümünde (s. 109-135) *masal (metel)*, *roman* örnekleri ve “D – Kaşkay Çocuk Edebiyatı” bölümünde (s. 136-141) *çocuk şiiri* ve *öykü* örnekleri yer almaktadır. Aşağıda bu türlerden birkaçına örnek verilmiştir.

Koşma

...

*And içmişäm Ağur Eliñ başuna
Can ğurban eylayam dağ daşuna
Baħan olsa tarihinä yaşuna
Bizim başdan ucalmuşdur dar başı
Biz ölmüşäg ta sağ ola yar başı ...* (Evezullah Seferi, “Yetimyal”, s. 65)

Gelinbaşı

*Ağdır bilägin gälin
Nedir dilägin gälin
Ĝarĝeş edmä män ölläm
Ĝahr ğaynma gälin... (s. 96)*

Bilmece

*Aşoĝin mäfräci yahşo defterdir
Beş çeşme bir birine gätärdir
İkkisi aci, ikkisi şor, biri şekerdir*

Cevap:

Ĝızıl arı (s.103)

Masal (metel)

Deyir bir şah idi yeddi ğez varyıdı. Ğezlär ärä ğedmämişdi; yeddi ğezläri. Bir ğün väziri issädi; Şah väzirini issädi. Väzir ğäldi bir näfäri yolladı bir lättädän yeddi dana ğıyar gätirdi. Belä band bilirän ki? Hesab ed böyüĝü porsülämiş yemäli däyil. Bänd bär bänd munu gätirir verir şaha. Deyir väzir bu nedir? Deyir şah sağ olsun... (“Kırat”, s. 113)

Çocuk Şiirleri

...

*Uşaĝlar ay uşaĝlar
Gälin ta biz soruşaĝ
Atamızdan anadan
Türkü ile danışaĝ... (Arslan Mirzayi, “Kitab”, s. 138)*

Eserde geniş bir yer kaplayan “III. Geçmişten Günümüze Kaşkay Şair, Yazar ve Araştırmacıları” bölümünde (s. 143-349) Kaşkay edebiyatıyla ilgili belgelere rastlanmasa da varlığı eski dönemlere dayanan Kaşkay şiiri ve edebiyatının kayda geçmiş ve korunmuş malzemesi bulunmaktadır. Bu bölümde Kaşkay şair, yazar ve araştırmacılarının biyografileri yer almakta ve eserlerinden örnekler verilmektedir. Eserde yer alan şairler sırasıyla şunlardır: Mirza Mezun, Yusuf Ali Bey Karakanlı, Hüsrev Bey Karakanlı, Muhammed İbrahim, Hüseyin Ali Bey Bayat, Nimetullah Bey Rahimli, Musa Han Keşköllü, Evezullah Seferi Keşköllü, Beymenyar Ağarezayi, Mahmud Kaviyani, Arslan Mirzayi, Dara Penahi, Muhammed Nadiri (Nedirli) Dereşorlu, Nevruz Abbasi Yadıkorlu, Mansur Şahmuhammedi, Hüseyin Ciddi, Hüseyinali Kaimi, Pervin Behmeni ve Fettane Muradi Karakani.

“Kaşkay Türklerinde Sözlükçülük ve Esedullah Merdani Rehimi” adlı bölümde (s. 347-349) Kaşkay Türkçesine yıllarını veren bir araştırmacı olan Esedullah Merdani Rehimi ve onun *Kaşkay Sözlüğü* (*Qaşqayı Sözlüğü*, Enşarat-i Ansari, Kum 1386, 2007) hakkında bilgi verilmiştir. Doulatabadi'nin belirttiğine göre sözlükte Kaşkaylar ve dilleriyle ilgili bilgiler yer almış ve yaklaşık beş bin sözcük derlenmiştir. Yine sözlükte aynı kökten gelen kelimelere, atasözleri, deyim ve cümlelere yer verilmiştir. Sözlük, Fars alfabesi sırasına göre tertip edilmiş ve sözlükte kelimelerin Latin alfabesine aktarılmış transkripsiyonları da yer almıştır.

Kaşkay Türklerinin tarihi, kültürü ve yaşamına ayrılan “V. Kaşkay Türklerinde Tarihçilik ve Menuçehr Kiyani” bölümünde (s. 351-352) 19. yüzyıldan sonraki devirde ulaşılan yazılı eserler ile Kaşkay aydını, araştırmacı ve yazarlarından olan Menuçehr Kiyani'nin eserlerine değinilmektedir.

“VI. Kaşkay Türklerinde Eğitim Meselesi ve Muhammed Behmenbeygi” adlı bölümde (s. 353-354) göçebe bir hayat süren Kaşkay Türklerinin yaşam şartları, siyasi sebepler ve Safevî döneminden itibaren merkezi hükümetle yaşanan çatışmalar nedeniyle eğitim hareketlerinden büyük ölçüde uzak kalmaları ve 1951'den sonra modern eğitime geçişleri anlatılmaktadır.

Eserin sonunda örnek metinlerde geçen kelimelerin Türkiye Türkçesi karşılıklarının verildiği “Sözlük” (s. 374-398) yer almaktadır. “Ekler” bölümünde ise Kaşkay Türklerinin İran'da yaşadıkları bölgeleri gösteren bir harita ve arka kapak sayfasında Kaşkay Türkleri saha araştırması görüntü kaydı ile fotoğraflarının bulunduğu bir dvd bulunmaktadır.

Sonuç olarak Farzaneh Doulatabadi'nin *Kaşkay Türklerinin Edebiyatı* adlı eserinin titiz bir araştırmanın ürünü olduğu dikkat çekmektedir. Yazarın, Kaşkay Türkleri konulu başka çalışmalarının bulunması, onun bu alana özel bir ilgisinin olduğunu göstermektedir. Gün yüzüne çıkmayı bekleyen edebi ürünlerin bu tür çalışmalarla ortaya konulması bizce teşekkürü hak etmektedir.

Hilal ÖZCAN*

* Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili Bilim Dalı, İstanbul / Türkiye, hilaalozcan@gmail.com

